

WEERWOORD VAN DE ACLO

In mei 1977 werd de CMM opgeheven; de ACLO-M, die toen had moeten ontstaan, is er nog steeds niet. Wat sindsdien over moedertaalonderwijs uit Enschede landinwaarts vertrekt, zijn nog voornamelijk producten van de CMM, overgenomen en verder ontwikkeld door de sectie Moedertaal van het Bureau van de SLO:

- het project Gericht Schrijven;*
- de nota Schooltaal-milieutaal;*
- de nota Werken met boeken;*
- het advies over het grammatica-onderwijs op de lagere school;*
- het advies over het eindexamen Nederlands vwo/havo/mavo.¹*

De leden van de VON-werkgroep Volggroep — CMM hebben in dit Moer-nummer geprobeerd een overzicht en een beoordeling te geven van wat de CMM heeft gedaan. Enkele van hun bevindingen hebben zij in stellingen samengevat en voorgelegd aan Pieter Batelaan (voorzitter ACLO-M i.o.), Albert Kamer (sectie-coördinator moedertaal Bureau van de SLO, en daarvoor secretaris van de CMM) en Jan Sturm (secretaris van de ACLO-M i.o.). Dit drietal vormt de groep die thans (bij gebreke van een ACLO) concept-adviezen aan de Bestuursraad voorbereidt.² Hieronder volgen de stellingen, en de reacties van het drietal daarop.

1 De nota's van de CMM zijn maar bij zeer weinig van die onderwijsgevenden waarvoor ze zijn bestemd, bekend (vrg. bijvoorbeeld de eindexamennota).

Jan Sturm meent dat dit misschien geldt voor de eindexamennota, maar

zeer zeker niet voor Gericht Schrijven mavo/lbo. Op de grammaticanota zijn zeer veel reacties gekomen van verenigingen en stichtingen; scholen sturen hun programma voor ontleden op en willen daar reactie op hebben.

‘Een commissie kan per definitie niet moderniseren’, zegt Albert Kamer. Veldverenigingen als de VON zouden een actieve rol moeten spelen in de innovatiestrategie, door verspreiding van ideeën, bundelen van reacties e.d.

Pieter Batelaan vraagt zich af, waar eigenlijk al die nota’s blijven die naar de scholen worden gestuurd; belanden ze ook bij de betrokken secties? Het lijkt wel of de meeste mensen alleen uit de krant zijn geïnformeerd.

2 Leraren in het veld verwachten vaak heel andere dingen van de adviescommissie dan hun geboden worden.

Pieter Batelaan ziet het probleem meer in de aanpak van de nota’s, niet in de onderwerpen: de leraren wachten op alternatieven voor hun onderwijs, en lijken moeilijk uit de weg te kunnen met de problematiserende aanpak van veel nota’s. Toch, vindt Batelaan, moet je mensen eerst bewust maken waarom ze wat willen, alvorens ze alternatieven te bieden. Hij noemt de subsidieverstrekking aan de VON voor de organisatie van een leerplanconferentie een voorbeeld van het scheppen van voorwaarden aan de basis: een dergelijke conferentie kan een klimaat helpen creëren waarin het veld daadwerkelijk aan leerplanontwikkeling kan deelnemen. Verwacht mag worden dat mensen die zo’n conferentie bezoeken, makkelijker tot projectaanvragen komen.

Ook Kamer en Sturm menen dat de onderwerpen vaak wel zijn aangeslagen. Ze wijzen op ‘Werken met boeken’ waarvan grote aantallen zijn aangevraagd door leraren uit alle schoolsoorten. 600 onderwijsgevendenden woonden de discussiemiddagen over deze nota bij. Overigens krijgt de VON straks drie mensen in de ACLO-M, die mede kunnen bepalen wat de SLO gaat doen, tekent Jan Sturm bij deze stelling aan!

3 De literair-culturele elite mengt zich met uitgesproken meningen in de discussie die de adviescommissie op gang brengt m.b.t. het moedertaalonderwijs. Ze geeft daarbij blijk van zeer weinig kennis omtrent het onderwijs. Ze is echter wel opiniebepalend.

‘Laat ze maar’, zegt Jan Sturm: de ruimte die de adviezen van de CMM in het moedertaalonderwijs creëren voor zinnige activiteiten, blijft bestaan als Komrij en Hermans allang zijn uitgeraasd.

Pieter Batelaan tilt er wat zwaarder aan; hij vindt overigens de bedoelde reacties minder representatief voor een bepaalde elite, dan wel voor een bepaalde opvatting over onderwijs, namelijk: het onderwijs is beter naarmate je meer moeilijke dingen leert. Op alle niveaus van onderwijs

en in de discussies daarover is het echter vruchtbaarder uit te gaan van wat zinvol is om te leren. Een overeenkomstige houding zie je bij moeder-mavo's, waar men zich vaak meer zorgen maakt over imitatie van de bestaande schoolprogramma's; terwijl men zich beter kan afvragen: wat willen wij eigenlijk leren, in onze situatie, in deze tijd.

- 4 Zo langzamerhand krijgt de adviescommissie vooral bekendheid als afschafcommissie (van het opstel, van het gebruik van de standaardtaal, van het ontleden). Dit komt niet alleen door wat er in de media over de nota's verschijnt, maar ook doordat de commissie zeer spaarzaam is in het geven van alternatieven voor wat zij afgeschaft wil hebben.**

Deze indruk, aldus de drie, wordt vooral veroorzaakt door, vaak onzorgvuldige, dag- en weekbladpublicaties. Die gaan dan ook vaak voorbij aan de ruimte die gecreëerd wordt voor andere dingen. De CMM, aldus Jan Sturm, heeft een soort snoeistrategie toegepast: dode loten en oud hout worden uit het moedertaalonderwijs gesnoeid, zodat nieuwe loten zich kunnen ontwikkelen. Kamer wijst op de alternatieven ten aanzien van het opstel. Batelaan legt er nog eens de nadruk op dat bijvoorbeeld het grammatica-advies een deeladvies is; er is een nota Taalbeschouwing in voorbereiding waar ook alternatieven in voorkomen.

- 5 Bij het moedertaalonderwijs zijn de laatste jaren onderwerpen als spreken/luisteren, dramatische werkvormen, creatief schrijven, onderwijs in lectuur of triviaalliteratuur, steeds meer in de belangstelling komen te staan. Daarbij vergeleken doen de meeste onderwerpen waarmee de CMM naar buiten is getreden, traditioneel en intellectuaalistisch aan: grammatica-onderwijs, literatuuronderwijs, toetsing, zakelijk schrijven. Minder traditioneel is alleen het onderwerp schooltaal-thuistaal.**

De drie geïnterviewden vinden deze 'verwijten' niet terecht: 'grammatica afschaffen op de lagere school is toch niet traditioneel', aldus Kamer. Ze wijzen op 'Werken met boeken': allerm minst intellectualistisch (niet-cognitieve aspecten als doodsproblematiek krijgen aandacht in het leesonderwijs) noch traditioneel (ervaringsonderwijs, dramatische werkvormen, aandacht voor strips, verbindingen met andere vakken komen in de nota aan de orde). De eindexamennota en Gericht Schrijven bij mavo/lbo beogen juist ruimte te maken voor de in stelling 5 genoemde activiteiten.

Batelaan wijst erop, dat op den duur met name aanvragen vanuit het veld duidelijk zullen moeten maken, welke prioriteiten hier moeten worden aangehouden.

- 6 Het leerplanontwikkelingsproject Gericht Schrijven is, wat het havo/**

vwo betreft, erg intellectualistisch van aard en erg examengericht. Bij het mavo/lbo-project is dit niet het geval; wat dat betreft zou havo/vwo veel van het mavo/lbo-project Gericht Schrijven kunnen leren.

Het drietal is het met deze stelling eens. Het hoeft echter niet per se zo, zegt Albert Kamer: ook in havo/vwo kun je Gericht Schrijven hanteren als organisatieprincipe voor je hele moedertaalonderwijs. De toetsing op het centraal schriftelijk eindexamen is dan alleen het kopje op het gegeven onderwijs.

Er is vanuit het mavo/lbo veel belangstelling voor Gericht Schrijven; men onderkent de mogelijkheden ervan, ook voor creatievere vormen van taalvaardigheid. Kamer constateert met enige zorg dat Gericht Schrijven de tekst met meerkeuzevragen op het centraal schriftelijk eindexamen van het lbo heeft vervangen.

7 De CMM doet vaak erg lang over het produceren van iets heel kleins (bijvoorbeeld grammatica-advies, Werken met boeken).

Dit is waarschijnlijk onvermijdelijk, meent het drietal. Batelaan: de 'produktietijd' van de adviezen wordt mede bepaald door het principe van consensus, dat de CMM hanteerde, en dat z.i. ook de ACLO-M moet nastreven. En omvang, zo voegt Sturm toe, zegt natuurlijk nog niets over kwaliteit.

8 De produkten van de commissie zijn heel-voorzichtig, neutraal en niet-emotioneel geformuleerd. Het is alsof men bang is een bepaald gezicht te tonen (bijvoorbeeld Werken met boeken, Schooltaal-thuis-taal).

Batelaan vindt dat de CMM (en naar hij hoopt ook t.z.t. de ACLO-M) wel degelijk een eigen gezicht heeft. Als kenmerken daarvan noemt hij: helderheid in procedure, openbaarheid, verstaanbaarheid, bereidheid om zaken ter discussie te stellen. De CMM vertegenwoordigt (bewust) niet één bepaalde stroming in het moedertaalonderwijs; dat kan ook per definitie niet.

Kamer herkent het voorzichtige taalgebruik wel, maar waardeert dat niet negatief: het kan soms strategisch nodig zijn 'dat lijkt beter' te schrijven in plaats van 'dat is beter'! Jan Sturm vindt dat er ook inhoudelijk sprake is van een eigen gezicht: de keuzes vallen uit ten gunste van natuurlijk taalonderwijs in plaats van formeel taalonderwijs.

9 De stem van het veld komt in de beslissingen van de Bestuursraad niet of heel vertekend door.

Het drietal onderschrijft dit. Ze verbinden deze situatie vooral met de wijze waarop de verzorgingsstructuur is georganiseerd³. Ook het nog steeds niet functioneren van de ACLO-M werkt het signaleerde in de hand. In de ACLO-M immers zijn juist wel de onderwijsgevenden via

hun vakvereniging vertegenwoordigd. Batelaan wijst erop, dat het veld ook invloed kan uitoefenen door projectaanvragen in te dienen: op die manier kan het invloed hebben op de prioriteiten van de Bestuursraad van de SLO. Voor Jan Sturm is het overigens nog een onbeantwoorde vraag wie de prioriteiten inzake leerplanontwikkeling uiteindelijk moet vaststellen.

10 Veel meer dan nu moeten leerplanontwikkelingsprojecten mede vorm krijgen in scholen.

Albert Kamer vindt dat beide moet: én vergroting van het aantal sectie-medewerkers ('Wat is nu eigenlijk 10 medewerkers voor het hele moedertaalonderwijs?') én het inschakelen van meer onderwijsgeveden. Ook Pieter Batelaan is van mening dat leraren, die meedoen in de ontwikkeling van (stukken) leerplan, daarvoor faciliteiten moeten krijgen in de vorm van taakuren.

Noten

- 1 De CMM heeft zich ook beziggehouden met een leerplan Fries, de rol van de taal in andere lessituaties dan moedertaalonderwijs, en het leerplan moedertaal in mhno/mspo. Deze werkzaamheden zijn in dit nummer buiten beschouwing gelaten, evenals de huidige activiteiten van de sectie moedertaal van het SLO-bureau (zoals medewerking aan de vernieuwingsprojecten basisschool en middenschool).
- 2 Hoewel de ACLO-M nog steeds in oprichting is, functioneren dus wel de voorzitter en de secretaris; zij adviseren met betrekking tot zaken als procedures voor projectaanvragen, werkplan sectie moedertaal, prioriteitennota Bestuursraad, activiteiten van de werkgroep Leerplan Basisschool en Leerplan Middenschool. Soms raadplegen ze bij het uitbrengen van hun concept-adviezen aan de Bestuursraad, deskundigen op persoonlijke titel. Ze laten zich bij hun advisering vooral leiden door wat ze noemen de 'CMM-lijn'. Deze onbevredigende situatie, waar de betrokken drie ook zelf allerminst gelukkig mee zijn, kan nog voortduren tot ver in 1979.
- 3 De verzorgingsstructuur (samenvattende benaming voor alle instanties buiten de school die zich met onderzoek, ontwikkeling, begeleiding, toetsing en evaluatie van het onderwijs bezig houden), deze verzorgingsstructuur kenmerkt zich door confessionele en professionele verzuiling. De confessionele verzuiling vinden we bijvoorbeeld terug in de drie landelijke pedagogische centra (een christelijk, een katholiek en een algemeen) en in de CCOO (een protestantse 'koepel', een katholieke, een openbare, en een bijzonder neutrale). De professionele verzuiling vinden we terug in organisaties als de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs, aparte organisaties voor schoolbegeleiding, voor leerplanontwikkeling, voor toetsing, enzovoort. Al deze organisaties bevinden zich ten opzichte van elkaar in een concurrentiepositie, bijvoorbeeld als het gaat om de verdeling van de begrotingsgelden. Hoewel de SLO 'overzuild' is opgezet, treffen we beide vormen van verzuiling in de Bestuursraad aan: tweederde van de leden van de Bestuursraad worden aangewezen door de verzuiilde CCOO. Onder de leden van de Bestuursraad vinden we verder onderzoekers uit het wetenschappelijk onderwijs, medewerkers

bij de Landelijke Pedagogische Centra, en professionele bestuurders van onderwijskoepels. Dit kan leiden tot opvallende cumulaties van functies. Dr. H.G. van den Doel bijvoorbeeld, aangewezen door de Ned. Prot. Chr. Schoolraad, werkt als lid van de Bestuursraad mee aan de advisering aan de minister over leerplanontwikkeling; bovendien onderhandelt hij in het CCOO met de minister van O&W over beleidsbeslissingen. Tenslotte heeft hij, in zijn kwaliteit van directeur van het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum, rechtstreeks belangen bij de wijze waarop de verzorgingsstructuur reilt en zeilt. En zo bouwt men, smalen boze tongen, aan een corporatieve verzorgingsstructuur.

Een ander voorbeeld: prof. dr. L. van Gelder, aangewezen door het Contactcentrum ter bevordering van het openbaar onderwijs, is ook lid van het bestuur van de Stichting voor onderzoek van het onderwijs. Een niet gemakkelijke combinatie van functies, vooral als het gaat om beslissingen t.a.v. projecten zoals 3208 (Begrijpend Lezen), dat volgens sommigen teveel onderzoeksproject is om door de SLO te worden gefinancierd, terwijl SVO er geen geld meer voor beschikbaar stelde.